

Herman Melvil

MOBI
DIK

Preveo
Milan S. Nedić

■ Laguna ■

Naslov originala

Herman Melville

MOBY DICK

Copyright © ovog izdanja 2020, LAGUNA

**KLASICI
SVETSKE**
KNJIŽEVNOSTI

EDICIJA SVETSKI KLASICI

Knjiga br. 28

Izdavačka kuća LAGUNA DOO BEOGRAD iz Beograda, ulica Resavska br. 33, poziva nosioca odnosno nosioce autorskih prava (autori ili druga lica koja su u skladu sa zakonom stekla autorska prava) na prevod knjige *Mobi Dik* autora Hermana Melvila da se jave našoj izdavačkoj kući u cilju dogovora u vezi sa regulisanjem svih autorskih prava i obaveza. U vezi sa navedenim, možete da nas kontaktirate putem imejla redakcija@laguna.rs.

Sadržaj

ETIMOLOGIJA I CITATI	13
1. VARKE	29
2. ŠARENA PUTNIČKA TORBA	36
3. GOSTIONICA KOD KITOVA MLAZA	40
4. JORGAN	56
5. DORUČAK	61
6. ULICA	64
7. KAPELA	67
8. PREDIKAONICA	71
9. BESEDA	74
10. POBRATIM	84
11. NOĆNI OGRTAČ	89
12. ŽIVOTOPISNI PODACI	92
13. KOLICA	95
14. NANTAKET	100
15. ĐUVEČ	103
16. BROD	107
17. RAMAZAN	123
18. NJEGOV ZNAK	129
19. PROROK	134

20. SVI U POKRETU	138
21. ODLAZIMO NA BROD	141
22. HRISTOS SE RODI	145
23. NIZVETRENA OBALA	150
24. ADVOKAT	152
25. DODATAK PRETHODNOJ GLAVI	158
26. VITEZOVI I ŠTITONOŠE	161
27. VITEZOVI I ŠTITONOŠE	164
28. AHAB	169
29. ULAZI AHAB, ZA NJIM STAB	174
30. LULA	178
31. VILENJAK	180
32. CETOLOGIJA	183
33. SPEKSINDER	197
34. STO U TRPEZARIJI	201
35. VRH JARBOLA	207
36. KRMENA PALUBA	215
37. ZALAZAK SUNCA	224
38. SUMRAK	226
39. PRVA NOĆNA STRAŽARSKA SMENA	228
40. PONOĆ, KAŠTEL	230
41. MOBI DIK	238
42. KITOVA BELINA	249
43. ČUJ!	260
44. KARTA	262
45. IZJAVA POD ZAKLETVOM	268
46. PRETPOSTAVKE	278
47. ROGOZINAR	282
48. PRVO SPUŠTANJE ČAMACA	285
49. HIJENA	296
50. AHABOV ČAMAC, POSADA I FEDALA	299
51. AVETINJSKI MLAŽ	303
52. ALBATROS	308
53. POSETA NA MORU	311
54. PRIČA SA TAUN-HOA	316

55. O ČUDOVIŠNIM SLIKAMA KITOVA	339
56. O MANJE POGREŠNIM KITOVIM SLIKAMA I O TAČNIM SLIKAMA KITOLOVNIH PRIZORA	346
57. O KITOVIMA U SLIKARSTVU, NA ULJEŠURINIM ZUBIMA, NA DRVETU, NA LIMU, NA KAMENU, NA BRDIMA I NA ZVEZDAMA	350
58. PLANKTON	354
59. HOBOTNICA	357
60. KONOPAC	361
61. STAB UBIJA JEDNOG KITA	366
62. HITAC	372
63. KUKA	374
64. STABOVA VEČERA	376
65. KIT KAO JELO	385
66. POKOLJ AJKULA	388
67. RASECANJE	390
68. ČEBE	392
69. POGREB	396
70. SFINGA	398
71. DŽEROBOAMOVA PRIČA	401
72. MAJMUNSKI KONOPAC	408
73. STAB I FLASK UBIJAJU JEDNOG PRAVOG KITA, A ONDA VODE RAZGOVOR NAD NJIM	413
74. ULJEŠURINA GLAVA – UPOREDNO POSMATRANJE	420
75. GLAVA PRAVOG KITA – UPOREDNO POSMATRANJE	425
76. OVAN ZA RAZBIJANJE ZIDINA	429
77. VELIKA „HAJDELBERŠKA BAČVA“	432
78. CISTERNE I VEDRA	435
79. PRERIJA	440
80. SKRINJA	444
81. PIKVOD NAILAZI NA DEVICU	447
82. ČAST I SLAVA U KITOLOVSTVU	460
83. JONA POSMATRAN ISTORIJSKI	464

84. UDAR KOPLJEM	467
85. IZVOR	470
86. REP	476
87. VELIKA ARMADA	482
88. ŠKOLE I UČITELJI	495
89. VEZANA RIBA I MANGUP RIBA	499
90. GLAVE ILI REPOVI	504
91. PIKVOD NAILAZI NA <i>RUŽIN PUPOLJAK</i>	508
92. SIVA AMBRA	516
93. ODBAČENIK	519
94. STISAK RUKE.	524
95. MANTIJA	528
96. TOPIONICA	530
97. SVETILJKA	536
98. RASKLAPANJE I RASPREDANJE	537
99. ŠPANSKI ZLATNIK	541
100. NOGA I RUKA	548
101. OKANICA	556
102. JEDAN VENJAK U ARSACIDAMA	562
103. MERENJE KITOVA KOSTURA.	567
104. OKAMENJENI KIT	570
105. DA LI KITOVA VELIČINA OPADA? DA LI ĆE KITA NESTATI?	575
106. AHABOVA NOGA	580
107. DRVODELJA	582
108. AHAB I DRVODELJA	587
109. AHAB I STARBAK U KABINI	593
110. KVIKVEG U SVOM MRTVAČKOM SANDUKU	596
111. TIHI OKEAN	603
112. KOVAČ.	605
113. KOVAČNICA	608
114. POZLATAR	612
115. PIKVOD NAILAZI NA <i>NEŽENJU</i>	615
116. KIT LIPSAVA	618
117. STRAŽARENJE KOD KITA	620

118. KVADRANT.	622
119. SVEĆE	625
120. PALUBA PRED KRAJ PRVE NOĆNE STRAŽARSKE SMENE	633
121. PONOĆ – OGRADA NA KAŠTELU	634
122. PONOĆ U VAZDUHU – GROM I MUNJA.	636
123. MUSKETA	637
124. IGLA	641
125. BRZINOMER I KONOPAC	645
126. PLUTAČA	649
127. PALUBA	654
128. PIKVOĐ NAILAZI NA RAHELU	657
129. KABINA	661
130. ŠEŠIR	663
131. PIKVOĐ NAILAZI NA VESELOST.	668
132. SIMFONIJA	670
133. LOV – PRVI DAN.	675
134. LOV – DRUGI DAN	686
135. LOV – TREĆI DAN.	696
EPILOG.	709
 Pogovor: Melvilovo pismo moru.	 711
(Vladislava Gordić Petković)	
 O autoru.	 724

ETIMOLOGIJA I CITATI

ETIMOLOGIJA

(*Sastavio neki pokojni gimnazijski nastavnik pripravnik.*)

Kao da ga i sad vidim pred sobom – bled gimnazijski nastavnik pripravnik: sve je na njemu i u njemu otrcano – i kaput, i srce, i telo, i mozak. Uvek je brisao prašinu sa svojih gramatika i leksikona, nekom čudnovatom maramom koja podrugljivo bejaše ukrašena šarolikim zastavama svih poznatih nacija celoga sveta. Voleo je da čisti prašinu sa svojih starih gramatika; možda ga je to, u neku ruku, podsećalo na to kako će se i sam u prah pretvoriti.

„Kad uzmete druge da učite kako se u našem jeziku izgovara reč *whale*, pa u neznanju izostavite glas H¹ koji gotovo sam po sebi daje toj reči njeno značenje, vi onda kazujete nešto što nije istinito.“

Haklit

WHALE (kit) švedski i danski je *hval*. Ta životinja je dobila ime po svojoj oblini ili valjanju, jer na danskom jeziku *hvalt* znači nešto zaobljeno ili obličasto.

Iz Vebsterovog rečnika

¹ U engleskom se reč *whale* (kit) izgovara *huejl* (sa h) i *uejl* (bez h). (Sve napomene su prevodiočeve ukoliko nije drugačije naznačeno.)

WHALE... dolazi direktnije od holandskog i nemačkog *whallen*, anglosaksonskog *walw-ian*, valjati, okretati.

Ričardsov rečnik

𐤆𐤍	hebrejski
Κητος	grčki
CETUS	latinski
WHOEL	anglosaksonski
HVALT	danski
WAL	holandski
HWAL	švedski
HVALUR	islandski
WHALE	engleski
BALEINE	francuski
BALENA	španski
PEKEE-NUEE-NUEE	fidži
PEHEE-NUEE-NUEE	eromangoanski

CITATI IZ LITERATURE

KOJA SE ODNOSI NA KITOVE

(*Sakupio neki zamenik pomoćnog bibliotekara.*)

Pokazaće se da je ovaj puki, brižni rovač i crv, bedni zamenik pomoćnog bibliotekara, ispreturao i pretražio sve biblioteke i ulične prodavnice na svetu i pokupio sve aluzije o kitovima na koje je naišao u bilo kojoj knjizi sakralne ili svetovne tematike. I zato ne morate, barem ne svaki, od tih zbrda-zdola napabirčenih citata, ma koliko bili autentični, smatrati za neko cetološko jevanđelje. Daleko od toga! Jer spominjući stare pisce uopšteno i citirajući pesnike, ti izvodi su samo utoliko vredni i zanimljivi što iz ptičje perspektive donekle daju uvid u sve i svašta što se kod svih mogućih naroda i naraštaja, uključujući i naš, napričalo, izmislio i ispevalo o levijatanu.²

² Levijatan – po Bibliji (Knjiga o Jovu, glava 40–41), ime za kita.

Ostaj mi zbogom, bedni zameniče pomoćnog bibliotekara, čiji sam tumač ja! Ti pripadaš onom beznadnom, bledom sloju ljudi koje nikakvo vino ovoga sveta ne može ugrijati, te im se i najslade vino čini prejako, ali s kojima čovek voli ponekad posedeti, da se i sam oseća jadno, da oćuti neku plačljivu sentimentalnost drugarstva, da im onda u brk skreše, suzna oka i s praznom čašom u ruci, ne osećajući se pri tome tako nevoljno: „Okanite se, pomoćni bibliotekarčići, ćorava posla! Jer što se više trudite da ugodite ljudima, to ćete manje hvale poźnjeti!“ Voleo bih da mogu da za vas ispraznim Hempton kort i Tiljerije!³ Ali progutajte suze svoje pa se svim srcem svojim vinite navrh glavnog jarbola, jer vaši prijatelji koji su pošli pre vas već prazne svih sedam nebesa i teraju iz njih sve anđele, Gabrijela, Mihaila i Rafaela, da vama naprave mesto. Ovde se kucate samo krhkim srcima, a tamo ćete se kucati nesalomivim peharima!

„I stvori Bog kitove velike...“

Postanje

„Za sobom ostavlja (levijatan) svetlu stazu, rekao bih, da je bezdana osijedjela.“

Knjiga o Jovu

„A Gospod zapovjedi, te velika riba proguta Jonu...“

Knjiga proroka Jone

„Gle, more veliko i široko, tu gmižu bez broja životinje male i velike; tu lađe plove, i levijatan, kojega si stvorio, da se igra po njemu.“

Psalmi Davidovi

³ Hempton kort – dvorac engleskih kraljeva blizu Londona, sagrađio ga je godine 1515. kardinal Vulsi (Wolsey); Tiljerije (Tuileries) – kraljevski dvorac u Parizu iz 1564, spaljen 1871; danas na tom mestu istoimeni park.

„Tada će Gospod pokarati mačem svojim ljutijem i velikim i jakim levijatana, prugu zmiju, i levijatana, krivuljastu zmiju; i ubiti će zmaja koji je u moru.“

Knjiga proroka Isaije

„I što god grdnim ustima nemani dođe na dohvat, bila to životinja, brodić ili kamen, sve to u trenu nestaje kroz ogromno, pogano ždrelo i propada u bezdani njen trbuh.“

Plutarh, *Moralni spisi (Moralia, Holandov prevod)*

„U Indijskom okeanu živi najviše riba, i u njemu su najveće koje postoje; među njima kitovi i virovi, koji se zovu ulješure, zapremaju i do četiri jutra ili rala površine.“

Plinije (Holandov prevod)

„Jedva smo dva dana plovili po moru, kad se u osvit zore pojavio mnogi veliki kitovi i druge morske grdosije. Među prvima bejaše jedan čudovišne veličine... Taj se razjapljenih čeljusti približavao nama, dižući val za valom na sve strane, a pred njim se more kipeći penilo.“

Lukijan, *Istinita istorija (Tukov prevod)*

Obišao je i tu zemlju u nameri da lovi kitove, koji su na velikoj ceni zbog svojih zuba, od kojih je nešto doneo i kralju... Najbolji su kitovi bili ulovljeni u njegovoj zemlji, a neki su od njih bili četrdeset osam, čak i pedeset jarda⁴ dugački. Reče da je on jedan od one šestorice što su za dva dana ubili šezdeset kitova.

Oterovo ili Ohterovo pripovedanje koje je zabeležio kralj Alfred 890. godine

„I dok je sve ostalo, bilo to životinja ili čamac, čim uđe u jezive čeljusti te nemani (kita), odmah izgubljeni i progutano, riba glavoč može tu mirno ući i počivati.“

Montenj, *Apologija za Rejmonda Sebonda*

⁴ Engl.: yard (jard), mera za dužinu – 0,914 m.

„Bežimo, bežimo! Đavo me odneo ako plemeniti prorok Mojsije nije u životu strpljivoga Jova opisao levijatana.“

Rable

„Jetra toga kita zapremala je dvoja kola.“

Stou, *Anali*

„Džinovski levijatan čini da more uzavri, kao što mast zacvrči u tavi.“

Bejkon, *Vezilja Davidovih psalama*

„Što se tiče čudovišno golemog obima kita ili ulješure, nije nam ostavljeno ništa pouzdano. Neobično se ugoje, toliko da se od jednog kita može dobiti neverovatna količina ulja.“

Bejkon, *Istorija života i smrti*

„Za unutrašnje pozlede pričô je Da je spermacet⁵ najbolja stvar na svetu.“

Šekspir, *Kralj Henri*

„Vrlo sličan kitu.“

Šekspir, *Hamlet*

„... kao što ranjeni kit pučinom prema kopnu juri.“

Edmund Spenser, *Kraljica vila*

„... Ogromni kao kitovi, čija ogromna tela mogu ustalatasi tišinu okeanske pučine da uzvri.“

Ser Vilijam Davenant, *Predgovor Gondibertu*

⁵ Spermacet (lat. *sperma ceti* – seme kita) – bela, voštana supstanca koja se dobija od glave kita. Služi za podmazivanje, za apotekarske masti i meleme, kao i za izradu sveća.

„Šta je spermacet – u to ljudi s pravom mogu sumnjati, budući da veleučeni Hosmanus u svom delu, na kojem je radio punih trideset godina, jasno kaže: *Nescio quid sit.*“⁶

Ser T. Braun, *O spermacetu i ulješurama*

„Kao Spenserov Talus sve obara,
dok kit repom svojim oko sebe hara.

Sulice mu mnoge najzad snagu skrše,
te mu nebrojena koplja s leđa strše.“

Volter, *Bitka kod Samer Ajlenda*

„Jer veštački je stvoren taj veliki Levijatan, zvan Republika ili Država (lat. Civitas), koja je zapravo samo jedno veštačko biće.“

Hobs, *Levijatan*, uvodna rečenica

„I ludi Mensoul („Ljudska Duša“) proguta ga a da ga nije ni sažvakao, kao da je haringa u kitovim ustima.“

Džon Banjan, *Poklonikovo putovanje*

„Ta morska neman –
Levijatan, što Bog ga stvori
stvorom najvećim što morem plovi.

Tu Levijatan,
najveći stvor međ stvorovima svim,
u moru strši ko rt i spava,
a kad kreće, kô da otok plovi,
mlazom svojim izbacuje more.

Milton, *Izgubljeni raj*

„Ogromni kitovi, koji plivaju u moru vode, a u svom telu nose čitavo more ulja.“

Fuler, *Profana i sveta država*

⁶ Lat.: Ne znam šta je.

„Blizu rta kakva, gdje oluje biju,
kitovi su stali, plen svoj tako love,
u čeljust se njima ribe same liju,
ludo misleć da to okeanom plove.“

Drajden, *Čudesna godina (Annus Mirabilis)*

„Dok ulješura plovi za krmom broda, odseku joj glavu pa je čamcem vuku što bliže obali, ali ona se obično nasuče već na dubini od dvanaest-trinaest stopa.“

Deset putovanja Tomasa Edža na Spitsbergen
(Pečersova zbirka putopisa)

„Za vreme plovidbe viđali smo mnoge kitove kako se nestašno igraju u talasima okeana, te od puste obesti izbacuju vodu kroz svoja štrcala koja su im izrasla na ramenima.“

Ser Herbertova putovanja u Aziju i Afriku
(Harisova zbirka)

„Tu su videli tako golema jata kitova pa su bili prisiljeni da produže putovanje s najvećim oprezom, bojeći se da brodom ne udare u ta džinovska tela.“

Šutenovo šesto putovanje oko Zemlje

„Terani severoistočnjakom, odjedrismo s Labe brodom koji se zvao *Jona* u kitovoj utrobi...“

Neki tvrde da kit ne može da otvori usta, no to je bajka... Ljudi se često penju na jarbole, nastojeći da otkriju kita u daljini, jer ko ga prvi ugleda, dobija zlatnik za svoj trud... Čuo sam za kita, ulovljenog blizu Šetlandskih ostrva, koji je u truhu imao više od jednog bureta haringi...“

Jedan od harpunera kaza mi da je jednom kod Spitsberških ostrva ulovio kita koji je bio sasvim beo.“

Putovanje na Grenland 1671.
(Harisonova zbirka)

„Više je kitova došlo na ovu obalu (Fife) godine 1652; među njima i jedan dug osamdeset stopa; taj je, kako mi rekoše, osim mnogo ulja dao i pet stotina mera riblje kosti. Čeljusti mu stoje kao vrata u vrtu u Pitfernu.“

Sibold, *Fife i Kinros*

„Sâm sam pristao da pokušam mogu li savladati i ubiti tu ulješuru, jer još nikad nisam čuo da je neko ubio kita te vrste: tako je strašan u svom goropadnom gnevu i tako neobično brz.“

Pismo Ričarda Staforda s Bermudskih ostrva 1668.

„I kit morske sred pučine
tvorca sluša sa visine.“

Školska početnica za Novu Englesku

„Videli smo i mnoštvo velikih kitova, a čovek bi se mogao kladiti u jedan prema sto da ih u južnim morima ima mnogo više nego što smo ih mi viđali u severnim vodama.“

Kapetan Kauli, *Put oko Zemlje 1729.*

„... a pri disanju kita isparava ponekad takav smrad da se čoveku pomuti mozak.“

Uola, *Južna Amerika*

„Silfima drevnim na brigu silnu
puštamo sada tu halju divnu.
Odbranu često promaši svita:
zalud oružje rebra od kita.“

Poup, *Otmica uvojkā*

„Kad u pogledu veličine uporedimo kopnene životinje s onima koje žive u morskim dubinama, videćemo da su kopnene skoro neznatne. Kit je bez sumnje najveći živi stvor.“

Goldsmi, *Prirodopis (Živa priroda)*

„Ako bi trebalo da pišete basnu za male ribe, učinili biste tako da one govore kao ogromni kitovi.“

Goldsmi Džonsonu

Posle podne videsmo nešto što je bilo slično morskom grebenu, ali se pokazalo da je to kit kojeg su neki Azijati ubili i teglili na kopno. Biće da su nastojali da se sakriju iza kita, da ih mi ne primetimo.

Kukova putovanja

„Retko se kada usuđuju da napadnu veće kitove. Neki su im takav strah uterali u kosti da se boje da im na moru i samo ime spomenu: nose u čamcima balegu, krečnjak, smrekovo drvo i druge slične predmete da bi zaplašili kitove i sprečili ih da priđu suviše blizu.“

Pisma Una fon Trojla o Benksovom i Sanderovom putovanju na Island 1772.

Ulješura koju su našli Nantakećani vrlo je živa i goropadna životinja, te je kitolovcima potrebna neverovatna okretnost i hrabrost.

Spomenica Tomasa Džefersona kitolovcima, upućena francuskom ministru 1778.

I molim vas, gospodine: šta bi se na svetu moglo meriti s tim?

Edmund Berk u Parlamentu, spominjući kitolov Nantakećana

Španija – ogromni kit koji se nasukao na obali Evrope.

Edmund Berk (na nekom mestu)

Jedna desetina redovnih kraljevih prihoda, koji se, kako kažu, zasnivaju na tom što kralj čuva i štiti more i plovidbu od gusara i razbojnika, dobija se od utroška kraljevskih

riba, a to su kitovi i jesetre. Kad ih more izbaci na kopno ili ih ribari ulove blizu obale, te ribe postaju kraljevo vlasništvo.

Blekstoun

U borbu sa smrću posada kreće:
Rodmund, siguran, nad glavu mu meće
željezo s kukom, i sve sad čeka.

Falkoner, *Brodolom*

Krovovi blešte i katedrale,
visoko pršte rakete,
vatrometi se veselo pale,
pa iskre u nebo lete.

Kao vatromet što probija mrak
i okean slavlje slavi,
i mlazovi vode pršte u zrak
kad kit se ogromni javi.

Kuper, u čast kraljičine posete Londonu

Deset ili petnaest galona krvi izbacuje srce kita odjednom,
i to neobično brzo.

Izveštaj Džona Hantera o obdukciji
jednog kita (malog obima)

Kod kita obim aorte je veći nego glavna cev hidrauličnog uređaja na Londonskom mostu, a voda što huji kroz tu cev ne može se ni po snazi ni po brzini uporediti s mlazom krvi iz kitovog srca.

Pejli, *Teologija*

Kit je sisar bez zadnjih nogu.

Baron Kivje

Četrdeset stepeni na jug ugledasmo ulješure, ali ne ubismo nijednu pre prvog maja, kada ih je pučina bila puna.

Kolnet, *Jedno putovanje oko Rta Horn u južna polarna mora u nameri da se proširi lov na spermaceutskog kita*

Poda mnom plove u slobodi mora,
 prkosno rone i ljuto se biju
 raznolike, raznobojne ribe,
 ne možeš opisat im krasotu
 neviđenu, a u svakom valu
 kit il' bezbroj mušica tu živi:
 ta jata strašna – ploveće hridi –
 tajanstveni nagon vodi pustim morem,
 a dok tako plove, sa svih strana
 nasrcu na njih dušmani gladni,
 morski pas i kit i nemani druge
 kljovom i zubom, mačem i pilom.

Montgomeri, *Svet pre potopa*

Pesmu pevam, prepun žara,
 u čast kralju perajara.
 Većeg kita neg je taj
 sav Atlantik nema, znaj!
 Ni u moru večnog leda
 deblja riba nać se ne da!

Čarls Lem, *Himna kitu*

Godine 1690. našlo se nekoliko ljudi na povisokom brežuljku da posmatra kitove koji su se međusobno prskali i igrali, kad neko pokaza na pučinu i reče: – Tu je veliki pašnjak gde će unuci naše dece zarađivati hleb svoj nasušni.

Obed Mejsi, *Istorija Nantaketa*

Sagradih kolibu za Suzanu i za sebe i napravih vrata u obliku gotskog luka, koja sastavih od čeljusti jednog kita.

Hotorn, *Priče ponovo ispričane*

Došla je da naruči nadgrobni spomenik za svoju prvu ljubav, za dragog kojeg je ubio kit na Tihom okeanu pre punih četrdeset godina.

Isto

– Ne, kapetane, to je prava ulješura – odgovori Tom. – Video sam njen ištrcani mlaz i dve lepe duge na nebu, da krštena duša ne bi mogla poželeti lepše! To je pravo bure ulja, ta uljarka!

Kuper, *Peljar*

„Unesoše novine, a iz berlinskih razabراسmo da su tamo kitove uveli na scenu.“

Ekerman, *Razgovori s Geteom*

– Bože moj, gospodine Čejse, šta se to dogodilo? – A ja odgovorih: – Kit nam je razbio brod. Prikaz brodoloma kitolovca *Eseks* iz Nantaketa, broda koji je na Tihom okeanu napao neki ogromni kit i na kraju ga razmrskao.

Napisao Oven Čejse iz Nantaketa, drugi oficir spomenutog broda – Njujork 1821.

Na noćnoj straži sad mornar bdi,
vetar se diže i huji jak;
mesec čas sja, čas opet je skrit,
fosforno sjajan projuri kit,
a za njim srebrn ostade znak.

Elizabet Ouks Smit

„Dužina konopca što su ih uvukle posade pojedinih čamacaca što su učestvovali u lovu na tog kita iznosila je u svemu 10.440 jarda, ili gotovo šest engleskih milja...“

Ponekad kit mlatara svojim repnim perajem po vazduhu, pucketajući njime kao bičem, pa se to čuje na tri-četiri milje, daleko.“

Skorsbi

Lud od bolova što mu ih lovci zadaju pri svakom novom nasrtaju, razbesneli kit počinje da se prevrće, izdiže svoju glavurdu te s razjapljenim čeljustima škljoca na sve oko sebe. Nasrće glavurdom na čamce, gura ih ispred sebe, a katkad ih sasvim uništi.

... Zaista čudno je što ljudi nisu obratili nimalo pažnje na navike tako zanimljive i u trgovačkom pogledu tako važne životinje kao što je ulješura ili što su te navike izazvale tako malo interesovanja kod mnogih posmatrača i merodavnih koji su poslednjih godina imali često tako povoljne prilike da na svoje oči vide navike i osobine kitova.

Tomas Bil, *O ulješuri 1839.*

Kašelot (pot, ulješura, glavata uljarka) nije samo bolje naoružan od glatkog kita (grenlandskog ili pravog), time što na oba kraja svoga tela ima strašno oružje, već takođe mnogo češće pokazuje sklonost da ga i upotrebi, i to tako vešto, nasrtljivo i pogubno da ljudi smatraju da je od svih poznatih vrsta kitova najopasnije napadati baš tu vrstu.

Frederik D. Benet,

Oko sveta u lovu na kitove 1840.

13. oktobra. – Tamo duva – začu se s vrha jarbola.

– Gde? – upita kapetan.

– Tri zraka u zavetrinu od pramca, kapetane.

– Okreni kolo! Gotovo?

– Gotovo, gospodine.

– Ej ti na jarbolu! Vidiš li sada tog kita?

– Da, kapetane. Čitavo jato ulješura. Tamo duva. Tamo provaljuje.

- Javlaj neprekidno!
- Eno, gospodine, eno tamo, tamo duva...
- Na kojoj udaljenosti?
- Dve i po milje.
- Sto mu gromova! Zar tako blizu? Svi na svoja mesta!

Dž. Ros Braun, Beleške s krstarenja
u lovu na kitove 1846.

Glob, brod kitolovac na kojem su se dogodili strašni događaji što ih iznosimo, pripadaše ostrvu Nantaketu.

Prikaz pobune na brodu *Glob* što su ga
napisali preživeli Lej i Hasi 1828.

Kada ga je jednom progonio kit kojeg je on ranio, neko vreme je kopljem mogao odolevati njegovim nasrtajima, no besna grdosija na kraju nasrnu na čamac, pa se on i njegovi drugovi spasiše poskakavši u more, kad videše da se neće moći odbraniti.

Tajerman i Benet, Misionarski dnevnik

– Sam Nantaket – reče g. Vebster – od čudne je i velike važnosti za državne interese. Ima osam do deset hiljada stanovnika, koji ovde žive na moru, pridonoseći svake godine mnogo narodnom blagostanju, jer se neumorno bave najopasnijim od svih zanata.

Iz izveštaja o Vebsterovom govoru u senatu SAD
prilikom podnošenja predloga o izgradnji
lukobrana u Nantaketu 1828.

Kit se svalio pravo na njega pa ga po svojoj prilici u trenu usmrtio.

Henri T. Čiver, *Kit i njegovi lovci ili pustolovine
kitolovaca i biografija kita sabrane
po povratku komodora Preblea*

– Ako samo načiniš i najmanji šum – uzvratil Samjuel –
poslaću te u pakao!

*Život Samjuela Komstoka (buntovnika)
što ga je napisao njegov brat Vilijam Komstok.
Druga verzija priče o brodu kitolovcu Glob*

Putovanja Holandana i Engleza na Severno more imala su svrhu da se eventualno otkrije neki put od Severnog mora do Indije, i ako taj glavni cilj nije bio postignut, ipak su tako pronađena mnoga boravišta kitova.

Makalok, Trgovački rečnik

Ovo deluje recipročno: jer kao što lopta odskače da bi još jednom odskočila, tako lovci kitova sada otkrivaju nalazišta kitova, i tako indirektno učestvuju u pronalaženju tajanstvenog Severozapadnog puta.

Iz nečeg neobjavljenog

Kad na okeanu sretnete brod za lov na kitove, neminovno će vas iznenaditi njegov izgled kada ga vidite izbliza. Jedra su uvučena, a na vrhovima jarbola koševi sa stražama, koje pomno gledaju na sve strane ne bi li ugledale kita – sve to pruža sasvim drugačiju sliku u odnosu na brod redovne plovidbe.

Morske struje i lov na kitove

Pešaci u okolini Londona, ili negde drugde, setiće se možda kako su videli velike savijene kosti, usađene u zemlju, koje služe kao lukovi ili ulazna vrata. Možda im je neko i rekao da su to kitova rebra.

Priče jednog putnika na kitarici u američkim morima

Tek kad su se čamci vraćali iz potere na ove kitove, belci su приметili kako su urođenici krvavo zagospodarili njihovim brodom i još se uvek borili s posadom.

Novinski izveštaj o kitarici Hobomak

„Uopšte, dobro je poznato da se od posade na kitaricama (američkim) malo njih vraća na brodovima kojima su i otplovili.“

Putovanje kitaricom

Odjednom izroni iz mora ogromno telo i ustremi se uvis. Beše to kit.

Mirijam Koflin ili lovac na kitove

U kita zabijaju osti, naravno. Ali zamislite kako biste upravljali neukroćenim ždrebetom upotrebljavajući samo kanap vezan za njegov rep.

Poglavlje o lovu na kitove (Ribs and Trucks)

Jednom prilikom video sam dva primerka tih nemani (kitova), verovatno mužjaka i ženku, kako polako plivaju jedno za drugim, nedaleko od obale (Ognjene zemlje), gde su bukve širile svoje grane, pa sam ih kamenom mogao pogoditi.

Darvin, Putovanje jednog prirodnjaka oko sveta

– Svi na krmu! – usklikne oficir kada je, okrenuvši glavu, ugledao razjapljene čeljusti velike ulješure koja se pojavila tik ispred pramca, pa bi u tren oka mogla da ga raznese. – Svi na krmu, da spasite živu glavu!

Vorton, Ubica kitova

Veselo, momci, mi smo hrabra braća,
harpunaši će naši ubit kita glavaša!

Nantaketska pesma

O, kit je sred tutnja, oluje,
gospodar Okeanskih dvora,
svemoćan div, gde moć je pravo,
on kralj je beskrajnoga mora.

Pesma o kitu

PRVA GLAVA

VARKE

Zovite me Ismail. Pre nekoliko godina – svejedno baš koliko – imajući malo ili nimalo novca u kesi, a nemajući ničeg naročitog što bi me zanimalo na kopnu, naumio sam da malo proplovim morem i vidim vodeni deo sveta. To je moj način da se otremem sete i uredim krvotok. Kad god osetim da mi oko usta nailazi oporost; kad god mi se vlažni, rominjavi novembar javi u duši; kad god primetim kako i nehotice zastajem pred radnjama s mrtvačkim sanducima i priključujem se začelju svake pratnje koju sretnem; a naročito kada crne misli zavladaju mnome tako da je potrebno jako moralno načelo pa da me spreči da smišljeno zakoračim na ulicu i da methodski obaram ljudima šešire s glave – onda smatram da je krajnje vreme da se otisnem na more što pre mogu. To mi zamenjuje pištolj i metak. S filozofskim potezom Katon⁷ se baca na svoj mač; ja se mirno hvatam broda. Nema ničeg čudnog u ovome. Gotovo svi ljudi, ma ko oni bili, kad-tad osete prema okeanu gotovo sasvim isto što i ja, samo oni to ne znaju.

Eto, tu je ostrvski grad Menhetn, opasan gatovima kao indijska ostrva koralskim sprudovima – sa svih strana ga zapljuskuje

⁷ M. Porcije Katon (95–46. g. pre n. e.), rimski republikanac, Cezarov protivnik, pobeđen ubio se u Utici u Africi.

trgovina. I desno i levo ulice vas vode ka vodi. Njegov krajnji donji deo je bedem, gde onaj gospodstveni gat ispiraju valovi i hlade povetarci, a koji nekoliko sati ranije nisu ni znali za kopno. Pogledajte gomile sveta što tamo pilje u vodu!

Prošetajte po gradu jednog bunovnog nedeljnog popodneva. Idite od Korlis Huka do Kentiz Slipa, pa pored Vajthola na sever. Šta vidite? – Kao nemi stražari, svud oko grada, stoje hiljade smrtnih, zadubljeni u okeanske sanjarije. Neki se naslonili na kočeve; neki posedali na stubove lučne brane; neki gledaju preko ograde brodova iz Kine; neki gledaju visoko gore u brodsku oputu kao da se otimaju da dobiju još bolji izgled na more. Ali sve su to ljudi sa kopna, u dane preko nedelje sabijeni u letve i gips – vezani za tezgje, prikucani za klupe, zanitovani za stolove. Pa kako je to onda? Zar su zelena polja iščezla? Šta to oni rade?

Ta pogledajte samo! Evo nailaze nove gomile, koračaju pravo ka vodi, i vidi se, spremaju se za gnjuranje. Čudnovato! Ništa ih ne može zadovoljiti sem krajnje granice kopna; švrljanje po hladovini zavetrinaste strane onih tamo velikih robnih kuća neće biti dovoljno. Ne. Taj svet mora da priđe tačno toliko blizu vode koliko god mu je to moguće a da ne padne u nju. I eno ih stoje tamo – milja za miljom. Svi sa kopna, dolaze oni iz uličica i ulica, uskih i širokih, sa severa, istoka, juga i zapada. A ovde se svi združuju. Recite mi da li ih to ovamo privlači magnetska snaga kompasnih igala sa svih brodova?

Još nešto. Recimo da ste van grada; u nekom visokom jezerskom predelu. Pođite već kojom hoćete stazom i sigurno, deset prema jedan, ona vas odvodi u dolinu i ostavlja vas kraj vira neke reke. Ima čarolije u tome. Uzmite najrasejanijeg čoveka, i neka je on sav zadubljen u sanjarije – uspravite tog čoveka na noge, stavite mu noge u pokret, i on će vas neizostavno odvesti do vode, ako igde ima vode u celom tom kraju. Ako biste se ikad našli žedni u velikoj američkoj pustinji, pokušajte taj ogled ako se u sastavu vašeg karavana bude nalazio i neki profesor metafizičar. Da, da, kao što svako zna, razmišljanje i voda venčani su zasvagda.

Ali ovde je jedan umetnik. On želi da vam naslika najsanjalačkiji, najsnenovitiji, najmirniji, najčarobniji kraj romantičnog predela doline Sako. Koji će elemenat upotrebiti on kao glavni? Tamo stoje dva drveta, svako šupljeg stabla, kao da su unutra kakav pustinjač i raspeće; ovde spava livada; tamo spava stoka; a dalje od one tamo kolibice diže se dremljiv dim. Duboko u udaljenom šumskom kraju krivuda vijugav put, dosežući do planinskih ograna što sve nadvisuju i mada onaj bor otresa svoje uzdahe, kao lišće, na ovčarevu glavu, sve bi to bilo uzalud dok se ovčarevo oko ne bi uprlo u čarobnu reku pred njim. Idite i posetite prerije u junu, kada desetinama i desetinama milja gazite do kolena kroz tigraste lijane – koje to draži tu još nedostaje? Vode! – Ni kapi vode tamo nema! Da u vodopadu Nijagare pada pesak mesto vode, da li biste vi putovali hiljade milja da ga vidite? Zašto li je siromah pesnik iz Tenesija, kad je ono iznenada primio dve pune šake srebra, razmišljao da li da kupi sebi kaput, koji mu je bio i te kako potreban, ili da svoj novac uloži u pešačko putovanje do žala u Rokaveju? Zašto gotovo svaki jak i zdrav dečak, sa jakom i zdravom dušom, pre ili posle luduje za tim da ide na more? Zašto ste na svom prvom putovanju i vi sami osetili takvu neku tajanstvenu drhtavicu kad su vam prvi put rekli da se i vi i vaš brod nalazite van dogleda zemlje? Zašto su stari Persijanci more držali za svetinju? Zašto su Grci moru dali zasebno božanstvo, rođenog brata Zevsova? Izvesno da to nije bez nekog značenja. A još je dublje značenje one priče o Narcisu, koji je zato što nije mogao da dohvati onu mirnu sliku što ga je mučila, a koju je video u izvoru, skočio u nj i utopio se. Ali istu sliku i mi vidimo u svim rekama i okeanima. To je slika nedohvatljive utvare života; i tu je ključ svemu tome.

I tako, kad kažem da sam svikao da idem na more kad god mi se počnu oči zamagljivati i kad isuviše počnem osećati svoja pluća, ne mislim da se iz toga ima zaključiti da ja ikad idem na more kao putnik. Jer da biste išli kao putnik, morate bezuslovno imati kesu, a kesa je samo običan dronjak sem ako u njoj imate

nešto. Uz to, putnici dobijaju morsku bolest, postaju svađalice, ne spavaju noću, ne uživaju lično bogzna koliko, po opštem pravilu. Ne, nikada ja ne idem kao putnik; niti pak ja, mada sam priličan morski vuk, ikad idem na more kao komodor, ili kao kapetan, ili kao kuvar. Ostavljam ja slavu i čast takvih službi onima koji ih vole. Što se mene tiče, mrzim iz dna duše sve uvažavano, poštovano rintanje, muke i kubure, ma koje vrste bile. Ja samo gledam sebe koliko mogu, a ne brinem se o brodovima, barkama, jedrenjacima, škunama,⁸ i šta ti ja tu znam. A što se tiče toga da ja idem kao kuvar – mada priznajem da ima dosta dike u tome, pošto je kuvar neka vrsta oficira na brodu – ipak, nekako, nisam želeo da pečem živinu na ražnju, mada, kad je ona već ispečena, pametno premazana maslacem i smišljeno posoljena i zabiberena, nema toga ko bi sa više poštovanja, da ne rečem sa dubljim uvažanjem, govorio o živini pečenoj na ražnju nego što ja govorim. Zbog idolopokloničke zaljubljenosti starih Misiraca u ibise⁹ sa ražnja i pečene nilske konje, vi gledate mumije tih stvorenja u njihovim ogromnim pekarnicama, u piramidama.

Ne, ne, kad se ja otisnem na more, odlazim kao običan mornar, pravo dole u kaštel, pa visoko gore do kraljevske jabuke na vrhu jarbola. Istina, rado me poslom šalju tamo-amo i teraju me te skačem s balvana na balvan kao skakavac po majskoj livadi. I u početku ova je stvar dosta neprijatna. Dira to čoveka u ponos, naročito ako ste vi iz kakve stare poznate porodice, Van Renselar, ili Randolf, ili Hardikanjut; a više nego sve drugo, ako ste, baš pre nego što ćete zavući ruku u lonac s katranom, bili gospodin seoski učitelj, te su čak i najviši dečaci morali pred vama da stoje sa strahopoštovanjem. Jak je to prelaz, uveravam vas, od učitelja do mornara; zahteva da se dobro skuvaju Seneka i stoici¹⁰ da biste

⁸ Jedna vrsta broda.

⁹ Vrsta močvarne ptice. Drevni Egipćani smatrali su je svetom, jer je dolazila zajedno sa plodonosnom poplavom reke Nil.

¹⁰ Seneka (4. g. pre n. e. – 65. g. n. e.) – rimski filozof i pisac tragedija; stoici – naziv za filozofe predstavnike stoicizma – filozofskog učenja stoičke škole, čiji je osnivač Zenon iz Kitona.

se osposobili da se na to samo nasmešite i da to podnesete. Ali i to sve prođe s vremenom.

Šta je s tim ako mi kakav pomorsko-kapetanski tvrđica naredi da uzmem metlu i da pometem palubu? Koliko teži takva jedna nedostojnost, merena, mislim, na terazijama Novoga zaveta? Smatrate li vi da arhanđel Gavrilo misli nešto gore o meni zbog toga što se ja brzo i sa poštovanjem pokoravam tome starom tvrđici u ovom posebnom slučaju? Ko nije rob? To vi meni recite. E pa, onda, ma šta da mi naređuju po brodu stari kapetani – ma kako me oni pesničili i bubotali tu i tamo – moje je zadovoljstvo u tome što znam da je sve to na svome mestu; da je i svako drugi, ovako ili onako, uslužen gotovo na isti način – to jest u pogledu fizičkom ili metafizičkom; i tako to opšte bubotanje ide redom unaokolo, i svi rabotnici imaju da trljaju jedan drugom plečke i da budu zadovoljni.

I opet vam kažem, ja uvek idem na more kao mornar, jer ljudi smatraju za dužnost da me plaćaju za moj trud, dok nikad ne plaćaju putnicima ni jedne jedine pare, koliko sam ja ikada čuo o tome. Naprotiv, sami putnici moraju da plaćaju. A u tome leži sva razlika u svetu između plaćati i biti plaćen. Taj postupak plaćanja možda je najnezgodnija kazna što su nam ona dva lopova u rajskom voćnjaku ostavila u nasleđe. Ali *biti plaćen* – šta se još s tim može uporediti? Ugladnena hitrina s kojom čovek prima novac zbilja je za čuđenje, s obzirom na to da mi tako ozbiljno verujemo da je novac koren svih zemaljskih zala i da ni na koji način parajlija čovek ne može ući u raj. Ah, kako se mi veselo predajemo svojoj propasti!

Najzad, ja uvek idem na more kao mornar zbog zdravog vežbanja i čistog vazduha na prednjoj palubi. Jer kako u ovome svetu mnogo više duvaju vetrovi sa pramca nego sa krme (to jest ako se nikad ne ogrešite o Pitagorinu teoremu), to komodor na zadnjoj palubi većinom dobija vazduh iz druge ruke, od mornara sa prednje palube. On misli da ga on prvi udiše, ali nije tako. Gotovo na isti način narod vodi svoje vođe i u mnogim drugim stvarima kad vođe to veoma malo i slute. Ali otkuda to da ja sad, pošto sam

više puta mirisao more kao trgovački mornar, uvrtime sebi u glavu da idem na put na kitarici; na to može da odgovori bolje nego iko drugi onaj nevidljivi policajac suđaja koji stalno motri na mene, krišom me uzastopce prati i utiče na mene na neki neobjašnjiv način. A sumnje nema, odlazak moj na ovo kitolovno putovanje sačinjavao je deo veličanstvenog programa providenja, koji je bio načinjen mnogo ranije. On je ušao kao neka vrsta kratke međuigre i solo tačke između mnogo dužih predstava. Ja smatram da je taj deo programa morao glasiti nekako ovako:

„*Veličanstveni borbeni brod za predsedništvo
Sjedinjenih Država*“

„KITOLOVNO PUTOVANJE NEKOG ISMAILA“

„KRVAVA BITKA U AVGANISTANU“

Mada ne mogu da kažem zašto je bilo tačno tako da su mi ove rediteljke pozornice, suđaje, odredile da igram bednu ulogu u jednom kitolovnom putovanju, dok su drugima dodelile veličanstvene uloge u velikim tragedijama i kratke i lake uloge u prijatnim komedijama, pa vesele uloge u farsama – mada ne mogu da kažem zašto je to bilo baš tako, ipak, sad kad se setim svih okolnosti, mislim da mogu malo da prozrem u podstreke i pobude koji su me, pošto su mi lukavo bili predstavljeni svakojako prurušeni, naveli da se zabavim igranjem uloge koju sam odigrao i, štaviše, zavarali me opsenom da sam ja to sam izabrao svojom bespredrasudnom slobodnom voljom i oštroumnim razmišljanjem.

Najglavnija od svih pobuda bila je veličanstvena pomisao baš na samoga velikoga kita. Takvo jedno užasno i tajanstveno čudovište pobuđivalo je svu moju radoznalost. A zatim, divlja i daleka mora po kojima je on valjao svoju telesinu kao ostrvo, neizrecive opasnosti od kita, kojima se imena ne znaju – sve je to, uza sva čuda o patagonskim prizorima i zvucima, pripomoglo da me baci u naručje moje želje. Za druge ljude možda takve stvari ne bi bile povod; ali što se mene tiče, mene muči neki večni svrab za veoma udaljenim stvarima. Volim da brodim neznanim morima i da se

iskrcavam na divljačkim obalama. Nije mi nepoznato ono što je dobro, te brzo opazim užas i mogu čak da budem druževan s njim – kad bi me samo pustili – pošto samo koristi čoveku kad se prijateljski ophodi sa svim stanovnicima onoga mesta gde stanuje.

I tako, zbog svih tih stvari, kitolovno je putovanje bilo dobrodošlo; velika vrata sa ustave sveta čudesa naglo se širom otvoriše i u divljim slikama uobrazilje koje su me navodile na moju nameru, sve po dva i dva zaploviše u najskriveniji deo moje duše kitovi u beskrajnim nizovima, a posred srede njihove – neka veličanstvena zamumljena utvara, kao kakav snežni breg u vazduhu.

DRUGA GLAVA

ŠARENA PUTNIČKA TORBA

Strpao sam košulju-dve u svoju staru šarenu putnu torbu, tutnuo je pod pazuh i krenuo za Rt Horn¹¹ i Tihi okean. Ostavivši dobri stari grad Menhetn, propisno sam stigao u Nju Bedford. Bilo je to u subotu nanoć, u decembru. Mnogo sam se razočarao kad sam saznao da je mali poštanski brod za Nantaket već bio otplovio, i da sve do idućeg ponedeljka nema načina da se stigne u to mesto.

Kako većina mladih kandidata za muke i nevolje kitolovstva zastaju u tom istom Nju Bedfordu da se odatle ukrcaju za svoje putovanje, može se isto tako ispričati da ja, jedan jedini, nisam ni pomišljao da uradim tako nešto. Jer ja sam se rešio da ne putujem drugim brodom sem nantaketskim, zato što je bilo nečeg izvrsnog, puno veselog, u svemu što je bilo u vezi sa tim starim čuvenim ostrvom koje mi se čudesno svidelo. Sem toga, mada je Nju Bedford u poslednje vreme postepeno bio monopolisao poslove kitolovstva, i mada je u tome poslu jadni stari Nantaket danas daleko iza njega, ipak je Nantaket bio njegov veliki prvi prethodnik – Tir ove Kartagine – mesto gde je prvi mrtvi američki kit bio izbačen na obalu. Odakle su ako ne iz Nantaketa prvi put

¹¹ Rt Horn ili Kap Horn – istureni rt na kraju Ognjene zemlje, čuven po burama i vetrovima koji tu vladaju. Nekada se strahovalo od plovidbe ovim vodama.